

288p KE
Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozata

297. szám.

D E F O E

/1661-1731/

Irodalomtörténeti sorozat:

54.

Bevezetés:

Diafilmünk Daniel Defoe-val és irodalmi munkásságával foglalkozik. Daniel Defoe /akinek családi neve tulajdonképpen Foss volt s csupán az író tette hozzá a "De" szócskát/ az első igazi angol regényíró, az angol regény fejlődésének elindítója.

Életrajzát többen megírták, de még eme munkák után is meglehetősen sok adat hiányzik ennek a sokat hányatott, kalandos írónak teljes biográfiájából.

1. Daniel Defoe hiteles arcképe /XVIII. századból való angol metszet./

Képünk Daniel Defoet, az angol regényírás első jelentős képviselőjét ábrázolja. Egy körözvényből fennmaradt hiteles személyleírása is: "Középtermetű, sovány, barnabőrű és sötétharna hajú, de parókát visel; horgas orru, hegyes állu, szeme szürke, a szája mellett egy anyajegy" - írja a körözvény, melyet azért adtak ki ellene, mert egy gunyiratot bocsátott közre az angol egyház ellen.

Defoe Londonban született 1661-ben, de néhány életrajzírója 1660-at jelöli meg születési évének.

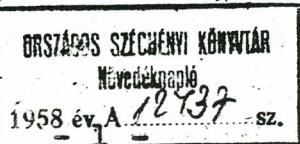
2. Részlet London látképéből a nagy tűzvész előtt. /Hollar Wenzel rézkarca után, 1666 előtt készült rajz./

Képünk Londont, Defoe szülővárosát ábrázolja a XVII. század második feléből származó rézkarc nyomán. Defoe Londonnak ama részén született, melyet mai napság is Cripplegate-nek neveznek.

3. A londoni St.Giles + Cripplegate, amelynek környékén Defoe született. /1830-ból származó rézkarc./

Ennek az épületnek a környékén volt Defoe apjának mészárszéke.

Defoe apja mindent megtett, hogy a fogékony fiatal Daniel jó nevelést kapjon. Éppen ezért beíratta a fiatal Daniel Defoe-t egy jó, ún. "nonconformist" iskolába. A nonconformisták vallási szempontból nem fogadták el az anglikán egyház felsőbbbőségét s ez az ellenzéki magatartás hatással volt Defoe egész életére, bár voltak életútjának olyan szakaszai is, amikor nagyon is opportunistá módon viselkedett.

4. Két jellegzetes látkép a XVIII. századbéli Londonból.

-----Ebben a városban töltötte Defoe kora-fiatalságát. Az első kép a Westminster hidat, a második pedig egy Themse-parti lát-képet ábrázol.

5. III. Vilmos angol király. /Pieter Schenk rézkarca/

-----Iskoláinak elvégzése után Defoe felcsapott katonának s be-állott az egyre növekvő reakció ellen felkelést vezető Mommouth herceg seregébe. Mommouth esapatai a sedgmoori ütközetben /1685/ vereséget szenvedtek, de Defoe szerencsére elkerülte a büntetést. 1688 után az angol burzsoázia megegyezett a földbirtokos arisz-tokráciával és a kompromisszum eredményeként az elűzött II. Jakab helyét III. /Orániai/ Vilmos foglalta el. Defoe a király szolgálá-tába szegődött. Képünk III. Vilmost ábrázolja Pieter Schenk réz-karca nyomán.

6. Harley Rébert, miniszter, Defoe pártfogója. /Rézkara a XVIII. első feléből./

III. Vilmos kegyeinek elnyerése után, Defoe igen élénk üz-leti és politikai tevékenységet fejtett ki. Kereskedelemmel, manu-faktura-alapítással, üzletkötésekkel foglalkozott, majd csődbe ju-tott és külföldre menekült hitelezői előtt. Visszatérése után igen termékeny irodalmi és politikai munkába kezdett s hol a whig-ek, hol a tory-k ügyét védte, mint Harley miniszter ügynöke. Harley támogatta Defoe-t ujságírói törekvéseiben is. A miniszter tá-mogatásával indította meg Defoe az angol ujságírás uttörő jelen-tőségű kiadványát a "Review"-et /ejtsd: rivju = Szemle, 1704/.

7. Defoe egyik jelentős művének újabb kiadása: "An Essay upon Projects" /Ertekezés tervekről/.

Defoe több mint 200 művet írt. Ezek közül egyike az első-nek az a híres tanulmány, melynek címlapját e kép ábrázolja. Eb-ben a tanulmányban Defoe sok hasznos terv megvalósítását javasol-ja, többek között: az országutak javítását, biztosítótársulatok, takarékpénztárak alapítását, egy elmebetegkórház építését, stb. Egyik műve miatt /"Hogyan végezhetünk legrövidebb uton a szek-tásokkal/ pellengérré állították.

8. Defoe a pellengéren /Egykoru rajz nyomán készített illusztrá-ció./

Defoe-t szabadelvű írásai miatt börtönbe vetették, pellen-gérré állították, de ezzel sem tudták elhomályosítani népszerűsé-gét. Hívei virággal borították el a pellengér talpázatát, miként ezt egy egykoru rajz nyomán készült illusztrációnkon is láthat-juk. Büntetésének lejártá után, Defoe "Himnusz" írt a pellengér-hez /"A Hymn to the Pillory"/. A pellengérré való állításon ki-vül Defoe többször volt börtönben is. A Newgate-i börtönből való kiszabadulása után Anna angol királynő szolgálatába állt s mint Harley-embere diplomáciai küldetésben is volt Skóciában. 1713-ban szakította félbe politikai és üzleti tevékdnyiségét s attól kezdve csak az irodalomnak szentelte életét.

9. Fotomentázs Defoe ismertebb műveiből

Defoe igen termékeny író volt. Több, mint kétszáz művét tartja számon az angol irodalomtörténet. Robinsónján kívül nemcsak politikai, jogi, közgazdasági stb. tárgyú műveket írt, hanem regényeket is. Képünkön néhány ismertebb Defoe-mű címlapját láthatjuk: "Moll Flanders" /regény/, "Robinson Crusoe" /regény/, "Roxana" /regény/, "A Plan of the English Commerce" /Az angol kereskedelem terve/, "Colonel Jack" /kalandregény/, "Memoirs of a Cavalier" /Egy lovag emlékiratai/.

Megemlítjük még néhány Defoe-mű címét: "Captain Singleton" /Singleton kapitány/, "Journal of the Plague Year" /Napló a pestis évéből/, "The True-born Englishman" /Az igazi angol ember/ stb.

10. I. György angol király, akinek uralkodása idején Defoe már kizárólagosan csak az irodalomnak szentelte életét.

I. György trónra kerülésével a Hannover-ház jutott diadalra Angliában s ezzel a toryk is háttérbe szorultak, mert I. György whig-párti volt. Defoe nem követelt semmit a shigek uralomra jutásakor az új királytól. Visszavonult a politikai életből s 1719-ben kiadta főművét: Robinsón történetét. Számos más munka követte még ezt a regényt. Defoe fáradhatatlanul dolgozott 1731-ben bekövetkezett haláláig.

11. Defoe "Robinson"-jának szövegkritikai kiadása

Defoe 1719-ben adta ki leghíresebb művét: Robinsón történetét, /"The Life and Adventures of Robinson Crusoe"./ A könyvért lefontot kapott egy könyvárustól írói honoráriumként. A mű, mely már az író életében is hihetetlen gyorsasággal tett szert népszerűsége, csakhamar az egész világ közös kincsévé lett s az maradt a mai napig is. Robinsón Crusoe történetét Defoe egy Selkirk nevű matróz kalandjai nyomán írta.

12. Selkirk matróz három arcképe: 1. amikor a szigetre kitették, 2. két év múlva, 3. amikor Rogers kapitány megtalálta. /Angol rajz nyomán./

Selkirk matróz története a világirodalom számos "robinzonádjának" ősmintája. Tudjuk, hogy valóban élt ez a vitorlamester, akit saját kérésére tett ki kapitánya Juan Fernandez szigetére, ahonnan több évi szigeti élet után 1711-ben került vissza hazájába. Rogers kapitány 1712-ben meg is írta Selkirk történetét. Defoe is ismerte Selkirk kalandját, sőt a kaland hőisével személyes kapcsolatban is volt. "A Robinsón azonban nem egy ember, nem Alexander Selkirk története" állapítja meg Vajda Endre a mű legújabb magyar kiadásához írott tanulmányában - hanem az angol puritán kispolgár típusáé. "Az ő hőskölteménye ez."

13. Mas a Tierra, a San Juan szigetesoport Robinsón-szigete

Állítólag ezen a szigeten telt el Selkirk matróz "robinzon-sága." Tudjuk azonban, hogy nem Selkirk volt e sziget első lakója. Maga az a spanyol tengerész, akinek a nevét viseli a sziget, szín-

tén hosszabb ideig tartózkodott itten - állapítja meg Turzó Ferenc a "robinzonádok" szorgalmas tanulmányozója "Robinson és a mi Robinson-irodalmunk" című munkájában. /Nyitra, 1899./ Turzó azt is kimutatta, hogy a karibi szigetek egyikén szintén élt egy magányos lakos, akárcsak Defoe regényének hőse: és ez Serrano spanyol matróz volt, aki hajótörés következtében vetődött a lakatlan szigetre. Képünkön a San Juan szigetszoport un. Robinson-szigetét láthatjuk. Defoe Robinsonja az emberi akaraterő, a szívósság, a céltudatosság megtestesítője. Vajda Endre ezt írja a regény legújabb kiadásának függelékében: "A szigetre vetődött Robinson hálattalan akaraterővel törekszik célja felé. Néha kétségbeesik, de ilyenkor a gondviseléshez fordul s ez a gondviselés rendkívül gyakorlatias: csak azt segíti, aki tud magán segíteni és legfőbb jutalma az, hogy a benne bizó puritánt előreviszi az evilági boldogulásban... Robinson a szigeten valóban végigjárja az emberiség évezredek útját, amellyel hatalmába hajtotta a természetet."

Defoe regényének cselekménye közismertsége miatt nem szorul részletesebb ismertetésre. Ezuttal röviden összefoglaljuk, hogy mi történik a regényben:

Az önéletrajz és napló formájában írt regény elbeszéli, hogy a brémai származású kereskedőcsalád harmadik fiát, Robinson Crusoe-t, 19 éves korában olthatatlan utazási vágy lepi meg. Elhagyja szüleit, hajóra száll, hajótörést szenved s a helyett, hogy most kiábrándulna, egy Guineaba induló hajón ismét szerencsét próbál. Egy kalóz azonban elfogja hajójukat. Robinson Crusoe-t eladják rabszolgának. Megszöki - egy kis néger fiú segítségével, akinek önfeláldozó szolgálatát azzal hálálja meg, hogy eladja egy hajóskapitánynak. Majd ültetvényes lesz Braziliában, az ültetvényhez azonban munkaerőre van szüksége, hajóra száll tehát, hogy Afrikában néger rabszolgákat szerezzen. Hajótörést szenved s egy puszta szigetre vetődik s itt írja naplóját. A hajóról megmentett tárgyakkal berendezkedik. A vademberektől megmentett Péntekben hűséges szolgát szerez, majd ennek apja, továbbá egy spanyol, végül egy elűzött hajóskapitány s matrózai kerülnek a szigetre s a Robinson segítségével visszaszerzett hajón azután 28 évi szigeti remeteség után hazatérésre szánja el magát. 1687-ben ér haza. Lisszabonban megtudja, hogy braziliai ültetvényeinek jövedelme gazdag emberré tette. Defoe megírta a regény folytatását is "The Further Adventures of Robinson Crusoe" címmel sőt még egy toldalék harmadik részt is írt /"Serious Reflexions" címmel/, amelyben a regény első részében előadottak felett elmélkedik

14. Vetített szöveg:

"Következő képeink különböző Robinson-kiadásokból vett illusztrációkat ábrázolnak".

15. Az ifjú Robinsont apja "kitűnő és komoly tanácsokkal látja el". /John Williamson rajza/

16. Robinson elindul Yarmuth-ba /W. Paget rajza./
17. Robinson megmenekül a tenger hullámaiból
18. Robinson megközelíti a part felé sodort hajót
19. Robinson tutajával szerencsésen szárazföldre érkezik
20. Robinson kunyhót tákol össze
21. Robinson egy öreg bakot és két fiatal kecskét fog.
22. Robinson bejárja a szigetet. /W. Paget rajza/
23. Robinson felfedezi a kikelt árpát lakóhelye közelében /W. Paget rajza./
24. Robinson kipróbálja magakészítette csónakját /W. Paget rajza/
25. Robinson emberi csontokat fedez fel a homokban
26. Robinson szigetére kannibálok ékezknek és győzelmi ünnepet ülnek. /J. Williamson rajza/
27. Robinson tanítja Pénteket
28. Campe "Uj Robinsonjának" francianyelvű kiadása

A magyar olvasóközönség nem Defoe, hanem Campe "Uj Robinsonjának" szövege alapján ismerkedett meg először Robinson történetével.

J.H. Campe, /1746-1818/ filantropista pedagógus, Rousseau tanainak népszerűsítője dolgozta át először Robinson történetét az ifjúság számára.

Campe műve alapján dolgozott Gelei József, aki "Ifjabbik Robinson" címmel 1787-ben adta először a magyar olvasók kezébe Robinson történetét. Utána Gyarmati Sámuel fordította le Robinson történetét, /1794/, majd Uzdi Péter néven Vajda Péter fordított egy Robinsont 1836-ban.

29. Vajda Péter 1844-ben megjelent Robinson fordítása

Az első hiteles Robinson-fordítás Vajda Pétertől ered. Vajda Péter Foe és Geiger nyomán, 158 lapra terjedő kivonatban adta ki Robinson történetét. 1844-ben jelent meg a Vajda Péter-féle Robinson, melynek címlapját láthatjuk e filmen. A mű 1858-ban második kiadásban is megjelent.

Vajda elmondja kivonata előszavában, hogy ez a megrövidítés abban nyilvánul, hogy "csupán az előadás módja rövidebb, de az események mind elsoroltatnak." Az előszóban ifjú olvasóihoz fordul Vajda Péter s ezt írja: "Kis Barátim! úgy akarták a körülmények, hogy ismét egy könyvecskével ajándékozzalak meg... Mult évben a nemzeti Abcével ajándékoztalak meg s örömmre szolgált a munkámat mindenféle képzetekben látni. Remélem, hasonló történetik e jelen kivonattal is. Épüljete a szépben és jóban és legyen kedves előttetek hű barátotok, a fordító".

30. Pákh Albert Robinson-kivonata a Vasárnapi Könyvtárban és a Kis-Nemzeti-Muzeum-e.-ifjúsági-könyvsorozat-Robinson-kötete

1858-ban jelent meg Pákh Albert Robinsonja, melyet a Kis Nemzeti Muzeumban közölt átdolgozás követett. Ezután egyre-másra jelentek meg a magyarnyelvű Robinson kiadások. 1874-ben Malmesi Károly német szöveg alapján egy teljesebb Robinsont adott a magyar ifjúság kezébe.

Következő két képünkön fotómontázsokat láthatunk a nagyszámu magyar Robinson-kiadásokból.

31. Fotómontázs régebbi és újabb Robinson-kiadásokból

32. Egy másik fotómontázs régebbi és újabb Robinson kiadásokból

33. Defoe művének legújabb kiadásai:

Az Ifjúsági-Könyvkiadónak 1954-ben megjelent Robinsonja, a teljes nagy Robinson 1945-ben megjelent kiadása és végezetül az Olcsó Könyvtár-sorozatban 1955-ben megjelent magyar Robinson címlapja.

